



# KROMME RIJNGEBIED nieuws

De Nieuwsbrief is een uitgave van Stuurgroep Kromme Rijnlandschap. Het is een samenwerking van de gemeenten Bunnik, De Bilt, Utrecht, Utrechtse Heuvelrug, Wijk bij Duurstede, Zeist en de provincie Utrecht.

NATUUR & LANDSCHAP 2013

## ADVIES op maat Het landschap verdient het!

In de Krommerijnstreek kunnen particulieren in het buitengebied bij de landschapscoördinator advies vragen over beplanting, erfverdeling en landschapsbeheer. We geven integraal advies waar als dat nodig is alle vakgebieden bij betrokken zijn.

Boerenerven en landschap zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het erf vertelt het verhaal van het landschap waarin het ligt. Weet u precies welke beplanting er van oudsher op uw erf thuishoort? En hoe u dat moet aanplanten en beheren? De landschapscoördinator kan u hierbij helpen. Ook zijn er in de provincie Utrecht sinds kort ervenconsulenten van Landschap Erfgoed Utrecht aan de slag die ingeschakeld kunnen worden bij meer complexe zaken. Denk bijvoorbeeld aan de erfverdeling bij nieuwe gebouwen. Of misschien gaat u wel nieuwe stallen bouwen of juist afbreken. De ervenconsulenten zien de veranderingen waaraan het landschap en daarmee ook het boerenerv onderhevig is als kans en uitdaging voor de streek-



eigen identiteit. Zij begeleiden initiatiefnemers en gemeenten bij ontwikkelingen in het landelijk gebied. Om zo bij te dragen aan de ruimtelijke kwaliteit en de waardering van het landschap. Door de ervenconsulent vanaf de beginfase van het proces te betrekken kan het vervoltraject gestroomlijnd verlopen. Het onafhankelijk advies komt integraal tot stand waardoor

onnodige kosten, moeite en tijd bespaard kunnen worden. Neem voor meer informatie over de ervenconsulenten contact op met Landschap Erfgoed Utrecht, tel. 030-2205534 of [info@landshaperfgoedutrecht.nl](mailto:info@landshaperfgoedutrecht.nl). Voor adviezen van de landschapscoördinator, tel. 06 21842045 of [w.jaaltink@bunnik.nl](mailto:w.jaaltink@bunnik.nl).

# Essentaksterfte

UPDATE

De essensterfte of essentaksterfte is in Nederland alom aanwezig. In het Kromme Rijngebied vertonen veel essen taksterfte; vooral in essenhakhout en jonge landschappelijke beplantingen.



In 2011 is al een nieuwsbrief over essensterfte in de Krommerijnstreek uitgegeven. Die is nog via de website [www.krommerijnlandschap.nl](http://www.krommerijnlandschap.nl) te downloaden. In de jaren '90 van de vorige eeuw werd de massale essentaksterfte voor het eerst waargenomen in Litouwen en Polen. De veroorzaker is een schimmel en heet *Chalara fraxinea*, een mutatie van het Essenvlieskelkje. Het gewone Essenvlieskelkje is onschadelijk. Het aantastingsbeeld kenmerkt zich door een verwelking van het blad in de nazomer gevolgd door afgestorven plekken in de bast, twijgsterfte en een afname van vitaliteit. Het volgende groeiseizoen worden onder de afgestorven delen nieuwe waterloten gevormd. De gewone es (*Fraxinus excelsior*), haar cultuurvarianten en in mindere mate de smalbladige es (*Fraxinus angustifolia*) worden aangetast door de schimmel. Een grootschalige ingreep heeft een negatief effect. Stel knotwerk en afzetten van hakhout dus even uit tot nader onderzoek bekend is. En snoei laanbomen alleen als het uit oogpunt van veiligheid of beheer echt niet anders kan. Behoud van essen die geen of weinig tekenen vertonen is uitgangspunt om de selectie van resistente essen mogelijk te maken. Opstanden of singels essenhakhout die zwaar zijn aangetast kunnen worden omgevormd naar gemengd hakhout of, gemengd midden- of opgaand bos. Uitval kan worden ingeplant met andere soorten die goed meekunnen in de hakhoutcyclus. Bijvoorbeeld: els, hazelaar, veldsdoorn, haagbeuk en resistente iepen. Met name in hakhoutbossen is het raadzaam de gaten snel op te vullen. ■

Houtwallen en -singels zijn typerend voor het Kromme Rijnlandschap. Vroeger diende deze beplanting als een natuurlijk hek om zo vee binnen en wild buiten het eigen terrein te houden. Ook werd het hout dat bij het snoeien vrij kwam voor allerlei doeleinden gebruikt. Nu hebben de houtwallen vooral een landschappelijke en ecologische functie voor planten en dieren.



## HOUTWALLEN EN HOUTSINGELS horen in het Kromme Rijnlandschap

Houtwallen zijn vooral te vinden op de zandgronden van het Kampenlandschap op de zuidflank van de Utrechtse Heuvelrug. De houtsingels staan meer op de nattere komkleigronden in het Langbroekerweteringgebied. In het open Kromme Rijnlandschap werd de beplanting vaak om de fruitpercelen heen geplaatst om zo de wind te keren: een zogenaamde windsingel.

Inmiddels zijn we in het Kromme Rijnlandschap al een jaar bezig om houtwallen en -singels die erg achterstallig in beheer of incompleet waren, weer te herstellen. Ook worden nieuwe bomen aangeplant. In totaal zijn afgelopen seizoen 300 meter aan nieuwe landschappelijke singels geplant, 900 m<sup>2</sup> aan nieuwe houtwallen aangelegd en 1000 m<sup>2</sup> hersteld en bijgeplant. Deze zomer is 2000 m<sup>2</sup> ontdaan van Amerikaanse vogelkers. En dit najaar worden de kale delen weer ingeplant met de goede soorten. De nieuwe beplanting is geleverd door Staatsbosbeheer afdeling Zaad en Plantsoen. Zij kunnen inheems plantmateriaal leveren met een goede kwaliteit, waarbij van bijna alle soorten ook streekeigen plantmateriaal geleverd

kan worden. Dat wil zeggen dat de zaden waaruit de planten zijn opgekweekt van planten komen waarvan bekend is dat deze al eeuwen op dezelfde plaats voorkomen. Hierdoor zijn deze planten beter bestand tegen de specifieke Nederlandse omstandigheden. Zo hebben we bijvoorbeeld meidoorns geplant, gegroeid uit zaden die uit de Amerongse Bovenpolder komen. Voor de advisering en voorbereiding heeft de landschapscoördinator samen met een specialist, per locatie een plan voor de uitvoering opgesteld. Samen met professionele vrijwilligers zijn deze klussen uitgevoerd. Over de werkwijze en het vakmanschap van deze vrijwilligers is elders in deze nieuwsbrief meer te lezen. Voor aankomend seizoen hebben we nog ruimte voor de aanleg van nieuwe houtwallen en -singels. Ook kunnen we helpen bij achterstallig herstel en bijplanten van open plekken. Indien u zelf het langdurig beheer goed regelt, nemen wij een groot deel van de kosten op ons. Neem voor meer informatie en aanmelden contact op met de landschapscoördinator Walter Jaaltink, tel. 06 21842045 of [wjaaltink@bunnik.nl](mailto:wjaaltink@bunnik.nl). Of kijk op [www.krommerijnlandschap.nl](http://www.krommerijnlandschap.nl). ■

## VAN DE LANDSCHAPSCOÖRDINATOR

Het seizoen om in het landschap te werken komt er weer aan. Dan worden er allerlei klussen uitgevoerd om het landschap te onderhouden, landschapselementen te herstellen en nieuwe aan te planten. Wordt het een koude winter met veel vorst zodat je gemakkelijk het terrein in kan? Misschien blijft het wel lekker zonnig weer, zodat het heerlijk is om buiten bezig te zijn. Of gaat het veel regenen en is het terrein slecht begaanbaar. We weten het niet. Wat we wel weten is dat veel

mensen actief bezig gaan om het beheer uit te voeren in ons mooie Krommerijnlandschap. Eigenaren en vrijwilligers, al dan niet georganiseerd vanuit een brigade, knotploeg of natuurwerkgroep. Ik doe daar zelf ook aan mee en ben in de hoogstambrigade vrijwillig actief met het snoeien van hoogstamfruitbomen.

Wilgen knotten, houtwallen afzetten, singels dunnen, hoogstamfruit snoeien, nieuwe aan-



plant in de grond zetten en nog veel meer. Zomaar een aantal werkzaamheden die door veel mensen worden uitgevoerd. Hierdoor houden we het landschap in stand en kunnen we het zelfs op sommige plekken verbeteren. Het is ook belangrijk omdat er steeds minder middelen zijn om alles bedrijfsmatig uit te kunnen voeren.

Mocht u als particuliere eigenaar advies willen hebben over beheer, herstel of aanleg van

landschapselementen, dan wil ik dit u graag geven. Ook kan ik u koppelen aan groepen die het beheer mogelijk kunnen uitvoeren. Ook heeft de Stuurgroep Kromme Rijnlandschap voor herstel en aanleg van nieuwe landschapselementen budget om wat te kunnen bijdragen in de kosten. Neem voor meer informatie contact op met de landschapscoördinator Walter Jaaltink, [wjaaltink@bunnik.nl](mailto:wjaaltink@bunnik.nl) of tel. 06-21842045. ■

# Blij met een knotbomenrij

In het Kromme Rijngebied komen nog fraaie oude knotbomen voor. Verjonging van knotbomenrijen vindt echter nauwelijks meer plaats. Ook staat het beheer onder druk omdat er steeds minder subsidie beschikbaar is.

Knotbomen die omwaaien worden niet meer vervangen en knotbomen die minder vaak worden geknot, kunnen afbreken of uitscheuren. Hierdoor ontstaan gaten in knotbomenrijen. De Stuurgroep Kromme Rijnlandschap, gemeente Houten en Landschap Erfgoed Utrecht vinden het jammer dat deze gaten niet meer worden opgevuld. Knotbomenrijen vormen namelijk belangrijke ecologische verbindingen voor planten en dieren in het agrarisch cultuurlandschap. Het is een drager van de landschappelijke structuur en een

knotbomen aan te planten. De komende jaren willen we zo'n 7 kilometer knotbomen aanplanten. Daarnaast willen we het beheer duurzaam borgen, samen met eigenaar en lokale vrijwilligersorganisaties op het gebied van natuur en landschap. Uit het project 'Blij met de Knotbomenrij' kan plant- en beschermingsmateriaal worden vergoed.

Mocht u interesse hebben dan kunt u een afspraak maken met één van hieronder genoemde medewerkers. We maken



dan vrijblijvend een afspraak om de voorwaarden door te nemen.

dan vrijblijvend een afspraak om de voorwaarden door te nemen.

**Walter Jaaltink** (Stuurgroep Kromme Rijnlandschap),  
tel. 06-21842045 of [w.jaaltink@bunnik.nl](mailto:w.jaaltink@bunnik.nl).

**Koen Helling** (gemeente Houten),  
tel. 030-6392703 of [koen.helling@houten.nl](mailto:koen.helling@houten.nl).

**Leen Doeve** (Landschap Erfgoed Utrecht),  
tel. 030-2205534 of [l.doeve@landschaperfgoedutrecht.nl](mailto:l.doeve@landschaperfgoedutrecht.nl). ■

## Kidsproof Klompenpad

Op dinsdagmiddag 10 september testen kinderen van onder andere de Camminghaschool in Bunnik een trekvlot en een nieuw houten klimtoestel bij een Kidsproof Klompenpad dat in ontwikkeling is. Dit Klompenpad zorgt voor wandelmogelijkheden tussen Fort Vechten en het speelbos Nieuw Wulven bij Houten.

der. De verwachting is dat het eerste Kidsproof Klompenpad in 2014 geopend wordt. De speelelementen werden door UNESCO World Heritage Volunteers op 9 en 10 september gemaakt. Van 31 augustus tot 13 september 2013 deed een groep van twintig UNESCO World Heritage Volunteers uit de hele wereld vrijwilligerswerk in projecten bij Fort Rijnauwen en Fort Vechten. Dit is georganiseerd door de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW).

Meer informatie over Klompenpaden is te vinden op [www.klompenpaden.nl](http://www.klompenpaden.nl). ■

Het trekvlot gaat over de tankgracht. De tankgracht verdedigde het gebied Rijnauwen-Vechten. Een gracht van acht meter breed met steile oevers waardoor tanks en pantserwagens die gracht niet konden oversteken. Met het trekvlot kunnen kinderen dat nu wel! Het aanleggen van deze speelelementen vormt de eerste fase van de ontwikkeling van het eerste Kidsproof Klompenpad. Klompenpaden zijn rondwandelingen in het agrarisch cultuurlandschap. Ze gaan zoveel mogelijk over historisch tracé en voeren over onverharde paden via boerenland en particuliere grond. Dit Klompenpad zal voeren over agrarische grond bij boerderij en landwinkel Nieuw Slagmaat waarvan de eigenaar haar erf vrijwillig openstelt voor wandelaars. Met deze wandelroutes zorgt Landschap Erfgoed Utrecht voor meer beleefbaarheid van het landschap en de cultuurhistorie. Met het concept Kidsproof worden de wandelingen ook aantrekkelijk voor gezinnen met (jonge) kin-



14 november

## Winter Streekplatform Kromme Rijn: Komt u ook?

Samen zorgen we voor een mooie en ondernemende Kromme Rijnstreek. Het streekplatform is een nieuwe manier van samenwerken met en voor de Kromme Rijnstreek. Samen werken we aan behoud en vernieuwing van het platteland en haar kleine kernen én aan de regionale groene economie.



Anders dan veel bijeenkomsten is deze netwerkbijeenkomst vooral gericht op actie. Deelnemers komen met een duidelijke vraag of met een helder aanbod aan de streek. Doel is om deelnemers en bezoekers samen te brengen en daadwerkelijk verder te helpen met projecten, bedrijfsplannen en persoonlijke ambities. Er zijn inmiddels 2 Streekplatform bijeenkomsten geweest. Per keer presenteerden ongeveer 10 initiatiefnemers hun idee of project en waren er zo'n 100 mensen aanwezig om hen te helpen. Nieuwe samenwerking ontstond tussen een aantal initiatieven t.b.v. de streekpromotie, waaronder een 'landschapsbeleving arrangement' en een rustpunt in Langbroekerwetering. De Hoogstambrigade vond een bestuurslid voor hun nieuwe stichting en een aantal nieuwe vrijwilligers en werklocaties op particulier grondgebied. Ook was er een kookwedstrijd voor het lekkerste Kromme Rijntoetje.

Op het online streekplatform [www.streekhuis-krommerijn.nl](http://www.streekhuis-krommerijn.nl) vindt u naast alle informatie een kort videoverslag van de laatste bijeenkomst. Ook vindt u daar allerlei tips voor initiatiefnemers en de mogelijkheid om uw vraag of aanbod voor de Kromme Rijnstreek direct online te delen. Als u zich online aanmeldt voor onze digitale nieuwsbrief en/of de bijeenkomst ontvangt u begin november een bericht met het programma en de locatie.

Meer informatie: [www.streekhuis-krommerijn.nl](http://www.streekhuis-krommerijn.nl) of Hendrike Ensink, [h.ensink@svgv.nl](mailto:h.ensink@svgv.nl) ■

# Stuurgroep Kromme Rijnlandschap digitaal

[www.krommerijnlandschap.nl](http://www.krommerijnlandschap.nl)

Op bovenstaande website vindt u informatie over het buitengebied van de Krommerijnstreek. Naast projecten die door de Stuurgroep worden uitgevoerd, vindt u ook informatieve folders die u kunt downloaden. Ook houden we u via de website op de hoogte van de ontwikkelingen die betrekking hebben op het landschap in de streek.

Naast deze nieuwsbrief willen we binnenkort een digitale nieuwsbrief versturen. Bent u geïnteresseerd om deze te ontvangen? Dan kunt u zich hiervoor alvast aanmelden via: [www.krommerijnlandschap.nl](http://www.krommerijnlandschap.nl).



# LANDSCHAPS- BEHEER DOOR VRIJWILLIGERS

**Er is steeds minder subsidie beschikbaar voor het onderhoud van het landschap. En het hout dat vrijkomt bij het onderhoud van knotwilgen, houtwallen en andere landschapselementen hebben we in het dagelijks leven niet meer nodig. Daardoor wordt het voor eigenaren lastiger om hun landschapselementen te beheren.**

In het verleden was er vaak nog voldoende geld om aannemers in te huren. Of bracht het vrijgekomen hout voldoende geld op om de kosten te dekken. Helaas is dat steeds minder het geval. Toch heeft het landschap onderhoud nodig om in goede kwaliteit te kunnen blijven voortbestaan. Gelukkig wordt er steeds vaker een beroep gedaan op vrijwilligersorganisaties die landschaps- en natuurbeheer uitvoeren. Dan moet je denken aan knotgroepen, natuur- en milieuverenigingen en landschapsbeheerploegen. In het Kromme Rijngebied zijn veel vrijwilligersgroepen actief. Elke groep zet zich actief in voor het groen in de eigen omgeving. Ook zijn er gespecialiseerde groepen zoals de Hoogstambrigade die paraat staat om de kenmerkende hoogstamboomgaarden in het hele gebied te beheren en te herstellen. Landschap Erfgoed Utrecht kan met haar landschapsbeheerploegen, die werken met een professionele ploegbegeleider en goed opgeleide vrijwilligers, in de hele Krommerijnstreek ingezet worden voor veel voorko-

mende beheerwerkzaamheden. De adressen van al deze groepen vindt u hiernaast. Deze vrijwilligersorganisaties zijn niet zomaar wat vrijwilligers die het leuk vinden om een boom te knotten of om een houtwal af te zagen. Het zijn zeer professionele clubs die heel goed weten op welke manier het beheer op de juiste manier en tijd uitgevoerd moet worden. Ze hebben veel kennis van de werkzaamheden en kennen het gebied goed. Voor specialistisch werk als motorkettingzaagwerk hebben ze cursussen gevolgd en certificaten behaald om het werk goed en veilig uit te kunnen voeren. Hierbij worden ze ondersteund door Landschap Erfgoed Utrecht. En dat ze het ook erg leuk vinden, blijkt wel uit de enorme inzet die deze clubs leveren. De groepen werkten samen ruim 9000 uur. De Stuurgroep Kromme Rijnlandschap maakt graag gebruik van de vrijwilligersorganisaties. Voor bijvoorbeeld het herstel van houtwallen, landschappelijke heggen en singels, knotwerk of beheer van boomgaarden.



## ADRESSENLIJST VRIJWILLIGERSGROEPEN KROMMERIJNSTREEK

**Vereniging voor Dorp en Natuur  
Amerongen - Leersum,**  
ook actief in Doorn en Langbroek  
coördinator landschapsbeheer: Bas Rooseboom  
website: [www.dorpennatuur.nl](http://www.dorpennatuur.nl)  
e-mail: [bprooseboom@hetnet.nl](mailto:bprooseboom@hetnet.nl)  
tel: 0343-453323

**Vereniging voor Natuur en Milieu  
Wijk bij Duurstede,**  
ook actief in Langbroek, Cothen  
coördinator landschapsbeheer: Paul Jacobs  
website: [www.vnmw.nl](http://www.vnmw.nl)  
e-mail: [paulliesel@hotmail.com](mailto:paulliesel@hotmail.com)  
tel: 0343-571720

**Knotgroep Bunnik,**  
ook actief in Driebergen-Rijsenburg  
coördinator: Nicolien Drost  
website [www.knotgroep-bunnik.nl](http://www.knotgroep-bunnik.nl)  
e-mail: [coördinatie@knotgroep-bunnik.nl](mailto:coördinatie@knotgroep-bunnik.nl)  
tel: 030-6563717

**Knotgroep Zeist-West**  
coördinator: Ernst Cohen  
website: [www.natuurlijkzeist-west.nl](http://www.natuurlijkzeist-west.nl)  
e-mail: [knotgroep@natuurlijkzeist-west.nl](mailto:knotgroep@natuurlijkzeist-west.nl)  
tel: 06-33770162

**Miliegroep Houten / Knotgroep Houten**  
coördinator: Jaap Ten Boer  
website: [www.milieuwerkgroep houten.nl](http://www.milieuwerkgroep houten.nl)  
e-mail: [j.tenboer@kpnmail.nl](mailto:j.tenboer@kpnmail.nl)  
tel: 06-10715867

**Hoogstambrigade Krommerijnstreek**  
coördinator: Frans van den Tempel  
website: [www.streekhuiskrommerijn.nl](http://www.streekhuiskrommerijn.nl)  
knop hoogstambrigade,  
e-mail:  
[hoogstambrigade.krommerijnstr@gmail.nl](mailto:hoogstambrigade.krommerijnstr@gmail.nl)  
tel: 06-12630608

**Landschap Erfgoed Utrecht**  
coördinator landschapsbeheerploegen:  
René Langedijk  
website: [www.landschaperfgoedutrecht.nl](http://www.landschaperfgoedutrecht.nl)  
e-mail: [r.langedijk@landschaperfgoedutrecht.nl](mailto:r.langedijk@landschaperfgoedutrecht.nl)  
tel: 030-2205534



## KROMME RIJNGEBIED

### Colofon

Uitgave: Stuurgroep Kromme Rijnlandschap,  
p/a gemeente Bunnik,  
postbus 5, 3980 CA Bunnik  
Redactie: Walter Jaaltink  
Eindredactie: Landschap Erfgoed Utrecht  
Foto's: Stuurgroep Kromme Rijnlandschap,  
Landschap Erfgoed Utrecht  
Vormgeving: Marjorie Specht,  
[www.ontwerpkantoor.nl](http://www.ontwerpkantoor.nl)  
Druk: RozijnRepro